

4. ՀԱԶԵ-ԴԻԼ ՊԱՐԻ ՀԵՔՅԱԹԸ

Ժամանակով մեկ թագավոր կար, ուներ քառասուն տղա: Էտ թագավորն ասավ, թե ես պըտի ըյնեմ երկրներ ման գամ, էնենց մե տուն գտնեմ, որ մե մարդի քառասուն ախչիկ ըլնի, ուզեմ իմ քառասուն տղին, օր ուրանց մեջները խլրտմունք չըլնի, չըբժրկտվեն, խղճընան:

Էլավ ուրան վազիր-վաքիլ վերուց, բավականի փող վերուց, գնաց երկրներ ման էկավ, մեկ տուն գտավ, քառասուն ախչիկ, ուզեց ուր քառասուն տղին: Էկավ ուրա տունը, ուրան մարդիկը էկան թագավորին տեսության:

—Թագավո՛ր, դո՞ր գնացիր:

—Գնացի իմ տղեք նշանի, մեկ տուն քառասուն ախչիկ գտա, նշանի իմ տղերքին:

Մեկ ժամանակ մնաց, թագավոր պատրաստութեն տեսավ, գնաց խարսներ բերելու: Տղեներ հըմմեն տարավ, բավականի դուռն տարավ: Պզտի տղեն չըգնաց:

Թագավորն ասավ. —Ինչի՞ չես գա:

Ասավ թագավորին պզտի տղեն. —Թագավո՛ր, որ մենք հըմմեն գանք, մեր տուն կառավարող չըկա, դու գնացեք: Ես կըմնամ տուն կառավարեմ: Թե էս տեխեն էթալու, թե էն դեխեն դառնալու Ղը-զըլ-Նարապեն չըմնաք:

—Ինչի՞, թագավորի՛ տղա:

—Էնտե վտանգավոր տեղ ա, լավ տեղ չէ:

—Շատ լավ, —կասե, —չատ լավ կասես:

Իմաստուն էր պզտի տղեն, թագավորին հայտնի էր, թե ուրան տղեն իմաստուն ա: Գնացին մարդիկը: Գնացին խասան էտ գեղը, թագավորի խնամու տունը, իրեք չորս օր մացին էտտեղ, ուրան խարսներ պատրաստեց, նաղարով, գուռնով, խաղով, ուրախութենով վերուց էկավ: Էկան չուր Ղըզըլ-Նարապեն: Ղըզըլ-Նարապեն շատ լավ տեղ էր, ծաղիկ-ծաղկունքով տեղ էր, էտ տեղին շատ փափաքան, ասեցին՝ գիշերը մնանք ըստե:

Թագավորն ասավ. — Իմ պզտի տղեն ասավ՝ մի՛ մացեք էտտե: Ես երկուդ կանեմ:

Էն իրան ղոշունի մարդիկն ասին. — Թագավո՛ր, ի՞նչ կա, թագավո՛ր, մի՛ վախեցիր, մենք դաս ենք: Մեկ մարդիս վրա հարիր ջան գա՝ չըկանա մեզի հաղթա:

Չատրներ զարկին, մնացին էտտե:

Առավոտուն հելան տեսան, որ մեկ վիշապ էկե ուրանց բոլոր փաթթե, պոչ գլոխ դրե մոտ հիրար, ինչպես թե մե բատամ:

Թագավորն ասավ, թե իմ տղեն կասե՛. Ղըզըլ-Նարապեն մի՛ մացեք, մենք չըլսանք, հըպը էս ի՛նչդ պըտի ընցընենք, ի՛նչդ պըտի էթանք: Թագավորը լաց էլավ, ասավ. «Իմ տղեքներ էլ կորուսան, իմ խարսներ էլ»:

Ղոշունի մարդը ուրանց թվանքները պատրաստին, ուրանց թրերը պատրաստին, խեծան ձիանք, ասին. «Թագավո՛ր, մի՛ վախեցի, մկա կըբրտենք էս վիշապին»:

— Չէ՛, չէ՛, անխե՛ղք մարդիկ, էս ի՞նչ ա, որ դու ըստրան բըրտեք: Ո՛չ թվանք կըսպանա, ո՛չ թուր կըկտրա, որ ձեռք տվիք, մեր բոլորին ղուկ կուտա:

— Ապա ի՞նչ կասես, թագավո՛ր:

— Արեք մեկ չորս իշխան մարդ ինձի խետ, էթանք մոտ էտ վիշապ, տենանք մեր մեղք ի՞նչ ա:

Գնացին մոտ էտ վիշապ:

Նարցուց թագավոր. — Վիշա՛պ ախպեր, մեր բոլոր ինչի՞ ես բռնե: Կը խնդրվեմ մեզի ճամփա՛ տուր, էթանք, մեզի մի՛ սպանա, իմ տղեններ մուրազի վրա են, որ ըսպանես, քեզի շատ մեղք կըլնի:

— Չէ՛, չէ՛, թագավո՛ր, բան չեմ ասե:

— Ապա ի՞նչ կասես:

— Քո պզտի տղեն ո՞ւր ա:

— Իմ պզտի տղեն տուն ա, վիշա՛պ ախպեր:

— Էն քո պզտի տղեն բե՛, տո՛ւր ընձի, տեղ կօղորկեմ, ձեզի ճամփա տամ՝ գնացեք:

— Վիշա՛պ ախպեր, ճամփա՛ տուր, էթանք, տղեն կօղորկեմ, գա:

— Չէ՛, չէ՛, թագավո՛ր, կըխաբես:

— Չեմ խաբե, վիշա՛պ ախպեր:

— Թագավո՛ր, ճամփա կըտամ, կէթաս, չըխաբես, օղորկես, գա, որ խաբեր ես, տղեն չէկե, կուգամ քաղքիդ բոլորը կըփաթթեմ, հեմմեն կըսպանեմ, ջրասուզ կանեմ, քու թագավորութեն կըվերջացում:

— Չէ՛, չէ՛, վիշա՛պ ախպեր, չեմ խաբե, կօղորկեմ, գա:

Վիշապ ճամբախ տվեց թագավորին, ուր դռնունին, ուր տղերքին, ուրան խարսներին, էկան խասան ուրանց քաղաքը՝ նիաթ, տխուր:

Պզտի տղեն խարցուց.—Թագավո՛ր, ի՞նչի ուրախութեն չեք էնե:

—Որդի ջան, ջանս կըցավա, նեղացեր եմ:

—Ձէ՛, չէ՛, թագավո՛ր, ասա՛, տենամ: Ես քեզ չասի՞ Ղըզըլ-Նարապան մի՛ մաց, վիշապն էկավ ձեզի բռնե՞ց:

—Նա՛, որդի՛ ջան, էկավ, բռնեց:

—Ի՞նչ ասավ, թագավո՛ր:

—Քեզի կուզեր:

—Վնաս չունի, թագավո՛ր, ես կէթամ:

—Ձէ՛, որդի՛ ջան, մի՛ գնա:

—Հապա ի՞նչ, թագավո՛ր:

—Նափեցի, ճամբախ տվեց, էկանք, էլ բան չըկա:

—Թագավո՛ր, էնի խափվող մարդ չէ, որ ես չէթամ, կուգա քաղաքի բոլոր կըբռնա, Հըմմեն կըկոտորա, ես կըլնեմ պարտական: Դու, թագավո՛ր, իմ ախպերներ պսակա՛, իմ կնիկն էլ պախա՛՝ քառսուն օր իմ ճամբախն իշկա, էկա՛ էկա, չէկա՛ գաթի չէկա:

Շնորհակալ էղավ ուրան Հորից, ուրան մորից, ուրան ախպերներից, խարսներից.—Իմ ճամբախ իշկացե՛ք չուր քառսուն օր: Է, կեցե՛ք բարով, ես գացի:

Թագավորի տղեն գնաց: Գնաց խասավ Ղըզըլ-Նարապեն: Վիշապը տեսավ, որ տղեն էկավ, սարից հիջավ:

—Հա՛, թագավորի՛ տղա, էկա՞ր:

—Էկա, վիշապ ախպեր:

—Գինա՞ս՝ ինչի իմ դանչե քեզի:

—Ինչի՞ ես դանչե, վիշապ ախպեր:

—Էթաս Հազե-Դիլպար բերես:

—Է՛, վիշապ ախպեր, եսիմ Հազե-Դիլպար դո՞ր ա:

—Գնա խարցընելով գտի՛:

—Ո՞ր կողմն էթամ:

—Գնա՛ թըղ արևմուտ:

Տղեն գնաց: Գնաց Հասավ մեկ յոթ ճամփաբաժին, տեսավ, որ մե խալիվոր մարդ նստե ըտտե, բարև տվեց էտ խալիվորին:

Էտ խալիվորն ասավ, թե՛ տղա՛, դո՞ր կէրթաս:

Թագավորին տղեն ասավ.—Կէթամ Հազե-Դիլպար բերելու:

—Թագավորի՛ տղա, էն վիշապն օղորկեց քեզի:

—Նա՛, խալիվո՛ր, էն վիշապ օղորկեց ինձի:

—Թագավորի՛ տղա, ես տասնըհինգ տարեկան ի, Հազե-Դիլ-

պարի սիրուն նըստեր եմ էս ճամփու վրա, ինչքա՛ն մարդ գնացած է Դիլպարին, իմ կշտով էկան ընցան, մեկն ընձի բարև չըտվեց, դու բարև տվեցիր, ես քեզի խրատ կըտամ: Որ Աստված Հաջողեց, Հազե-Դիլպար որ բերեցիր, բե՛ր, տեսնեմ ես, քեզի խալլալ ըլնի, տա՛ր, գնա՛: Ահա իմ մուրսից քեզի մե մազ կուտամ, ինչ վախտ որ նեղի ընկար, էս իմ մազը տու կրակ: Մեկ չամի գերան կըբերա, կըքցա քու դեմը Հազե-Դիլպար, մե քեչե ուրազ կըտա քեզի, էն չամի գերան էն քեչե ուրգով պըտի ջարդես, գիչեր, մութ տեղ: էս իմ մուրսի մազը կըքաչես էն քեչի բերանը՝ կըլնի պողպատից ուրազ, էն չամի գերան կըջարդես: Որ կերակուլները էփի, ձեռքիդ ուրազ որ քցիր գետին, գըլնի քեչա: Դեհ գնա՛, Աստված քու բան Հաջողե՛:

Գնաց էտ մարդը պատահավ մե ջրի, տեսավ, որ մըրջըմներ էկած է, ջուրը պըտի ընցընին, չեն կանա: էտ Թագավորի տղեն խղճահարավով, էտ ջրի դրաղ ցախեր կար, բողեց, բերեց քցեց ջրի վրա, արավ կարմունջ: Մըրջըմներ Հընցան ջուր: Թագավորի տղեն էլ ջուրն ընցավ, էն մըրջըմների ջոջը Թագավորի տղին ասաց. «Թագավորի տղա, դո՞ր կէթաս»:

—Մըջո՛ւմ ախպեր, կէթամ Հազե-Դիլպարին բերելու:

—Շատ գոռն ա, չես կանա, Թագավորի՛ տղա:

—Մենք էկեր ենք էս ջրի դրաղը, կըթափենք էս ջուրը, ճամբախ չըկար, որ ընցընինք, մեկ մարդ մեզի տերութեն չէր էնե: Դու էկար կարմունջ չինիր, ջուրն ընցանք, լավութեն արեցիր մեզի, չնորհակալ ենք, մե խրատ կըտամ քե, Թագավորի՛ տղա: Հազե-Դիլպար մե խավար կորեկ, մե խավար սուլբուտ կըխառնա հիրար, կըլցա մե օթախի մեջ, քեզի ճրագ չի տա, կրակ չի տա, մե գիչեր պըտի ջոկես ըտրանք իրարուց: Ջոկիր՝ Հազե-Դիլպար քեզի կառնի, չըջոկիր՝ կըսպանա: Ես իմ թևից մե թեպուր կըտամ քեզի, ինչ վախտ որ էտենց կանա, իմ թեպուր կըտաս կըրակ, մենք կուզանք կըխասենենք: Դեհ գնա՛, Աստված քո բան Հաջողի՛:

Թագավորի տղեն չնորհակալ էլավ ու գնաց: Գնաց պատահավ մե ջաղացպանի: Տեսավ, որ էտ ջաղացպանը, բորիկ, գլխ բաց, չորերը խանուկ, մտի ալուրտուն, ջաղացն ալուր կաղա, էտ մարդն էլ կըվերու լցու ուրան բերան. մե տեխից էլ կասե. «Ես անոթի մեռա»:

Թագավորի տղեն բարև տվեց, էտ ջաղացպանին մաջալ չըկար, Թագավորի տղի բարև չառավ, որ դան իջավ, ջաղաց կանավ, ջաղացպան Թագավորի տղի բարևն առավ:

—Թագավորի՛ տղա, դո՞ր կէթաս:

—Ջաղացպա՛ն, կէթամ Հազե-Դիլպարին առնելու:

—Վիչա՞պն օղորկեց քեզի:

—Հա՛, ջաղացպահն:

—Ձոռն ա, չես կանա բերե: Ջանդըկից բատան ա չինե Հազե-
Դիլպար, գլխից բուրջ, մացե մեկ հատ պակաս: Թագավորի՛ տղա,
դու ինձի բարե տվիր, ես քե մե խրատ տամ:

—Ասա՛, ջաղացպահն:

—Էս իմ մուրքից մե մազ կըտամ քեզի, քառասուն դազան կե-
րակուլ, քառասուն օշխար մորթեն, էփեն դնեն դազանների վրա,
յոթը ջաղաց գախընցագախ ալուր աղա, թըխեն խաց, մե գիշեր
մենակ պըտի ուտես հտի, խըլըսցընես, որ Հազե-Դիլպար քեզի
առնի, էն ժամանակ իմ մուրսի մազ կըտաս կրակ, ես որ խասա, քե
բան չունիս: Գլխի քար, մե օր էլ է կշտանամ: Դեհ գնա՛, Աստված
քու բան հաջողի՛:

Գնաց խասավ Հազե-Դիլպարի քաղաք: Մե օր, էրկու օր քաղքի
մեջ պըտըտավ. քաղքի ամեն վերը դիր հիմցավ, գնաց նստավ վըր
Հազե-Դիլպարի բինակ-տաշուն:

Հազե-Դիլպարի ջառիեքը Հազե-Դիլպարին ասին.—Հազե՛-
Դիլպար, քեզի ուզող է էկե:

Հազե-Դիլպարն հելավ դուս, տեսավ, որ մե լավ երիտասարդ
տղա.—Հա՛, Թագավորի՛ տղա, ընչի՞ ես էկե:

—Հազե՛-Դիլպար, էկեր եմ քե առնելու:

—Կանա՞ս իմ արած բաները կատարե, որ առնեմ քեզի:

—Աստված օղորմած ա, Հազե՛-Դիլպար:

—Ձես կանա, Թագավորի՛ տղա, լավ տղա ես, ափսոս ես, քեզի
կըսպանեմ, արի էթանք, քեզի լավ պատվեմ, ճամփու դնեմ, գնա՛:
Բատանից մե ջանդակ է պակաս, շատ քեզի պես ջահիլներ էկած
ա, չըկարցած ինձի տանել, ըսպաներ եմ:

—Ձէ՛, Հազե՛-Դիլպար, ինչ կանես, արա՛, ես կայնուկ եմ:

Հազե-Դիլպար դանչեց ուր ջառիեքին.—Գնացեք մեկ չամի գե-
րան բերեք, մե հատ քեչից ուրա՛գ բերեք:

Գնացին բերին, պատրաստին:

—Թագավորի՛ տղա, էս պըտի ջարդես ուրագով էս գիշեր:

Տղան ասավ.—Շա՛տ լավ, Հազե՛-Դիլպար:

—Էս տղին տարեք պատվե՛ք,—Հազե-Դիլպար կասա:

Տարան տղին պատվեցին, մացին չուր իրկուն: Իրկուն տղեն
գնաց չամի գերանը ըսկսեց ջարդել, խալիվորի մազ քաչեց ուր-
կի բերան, հելավ պողպըտից ուրագ, էտ գերանը ջարդեց. ուրագը
քցեց գետին, հելավ առաջվա քեչա:

Առավոտ Հազե-Դիլպար էկավ, տեսավ, որ գերան ջարդեր ա,
ջառիեքին ասավ. «Տարեք էս տղին լա՛վ պատվեք»:

—Է՛, Թագավորի՛ տղա, էս մեկը կատարիր, մնաց էրկուսը:

—Հագե՛-Դիլպար, Աստված օղորմած ա:

Մնաց չուր իրիկուն: Իրկուն մե խալվար կորեկ, մե խալվար սուլբուտ խառնեց իրար, լըցեց մե օթախ, ասավ. «Թագավորի՛ տղա, էս սուլբուտ, էս կորեկ իրարուց ջոկես էս գիշեր, առանց ճրագ, մութ տեղ: Որ ջոկիր, քեզի կառնեմ, որ չըջոկիր, կըսպանեմ»:

Թագավորի տղեն գնաց էտ օթախ, մըջումի թեպուր տվեց կրակ, մըրջմըր էկավ խասավ, մեկ հատ մե հատի մեջ չըթողին, ջոկեցին մեկ սահաթվա մեջ: Մնաց առավոտ, Հագե-Դիլպար էկավ տեսավ, որ ջոկեր ա, ասավ. «Ջառիե՛ք, էս տղին տարեք լա՛վ պատվեք, էս տղեն ինձի կըտանա»:

Մնաց իրիկվան, Հագե-Դիլպար ասավ. «Քառասուն դազան փլա՛վ էփեք, քառասուն հատ օշխա՛ր մորթեք, էփեք դրե՛ք դազանների վրեն, յոթը ջախցի գախընցազաղ աղա՝ թըխե՛ք խաց, դրեք էտ դազըններու կուչտ, որ Թագավորի տղեն գա, ուտա»:

Ջառիեք պատրաստեցին, տարան բոլորը լցին մե օթախ: Իրիկուն Հագե-Դիլպար Թագավորի տղուն կանչեց տարավ, ասավ. «Թագավորի՛ տղա, էս գիշեր էս կերակուլ հըմեն պըտի ուտես: Կերար՝ կառնեմ քեզի, չըկերար՝ գըլոխըդ կըկտրեմ»:

Թագավորի տղեն գնաց մտավ օթախը, դուռը փակեցին վրեն, ճրագն անցուցին: Թագավորի տղեն ջաղացպանի մազ տվեց կրակ, ջաղացպան հասավ. «Հա՛, Թագավորի՛ տղա, ի՞նչ ես պատրաստե ըսկի»: Թագավորի տղեն ասավ. «Սարգի՛ս Կեմխոր, ամեն մեկ բան էլ պատրաստ ա»:

—Դե չո՛ւտ արա, ես անոթի մեռա:

Սարգիս Կեմխոր սկսեց ուտելը: Մեկ սահաթվա մեջ ինչ որ կար, կերավ խըլըսաց, հըլը կասեր, թե անոթի եմ: Կերավ, հելավ գնաց:

Տղեն մնաց հառավոտ, Հագե-Դիլպար էկավ տեսավ, որ զատ չէ մնացե, հըմեն կերեր է:

Ասավ. —Թագավորի՛ տղա, ընձի տարար: Դու ըլնես, քու Աստված, քեզի համա՞ր կըտանես, թե՞ ուրիշի:

—Ձէ՛, Հագե՛-Դիլպար, ինձի համար կըտանեմ:

Հագե-Դիլպար Թագավորի տղին տարավ, գնացին նստան մե սուֆորի վրա խաց կուտին էս խետ:

Խաց կերան պրծան, Հագե-Դիլպարն ասավ. —Թագավորի՛ տղա, արի գյուլաչ կպնենք:

Հելան դուս, դանչեց ուրան հերը, իշխանները, վաքիլը, վազի-րը: Էկան թոփ էլան, սկսեցին Թագավորի տղեն ու Հագե-Դիլպար գյուլաչ կպնել:

Հագե-Դիլպարն ասավ Թագավորի տղին. —Թագավորի՛ տղա,

դու ընձի վրա չես կանա, ես դվաթով եմ, որ կրխասնենք հիրար, ես ընձի թույլ կրտամ, դու տփի գետին:

Էտենց էլ էլավ, Հազե-Դիլպար գնաց ուրան օթախը, քառասուն ոտ փիլաքան բանձր մեկ ղազան բերեցին, քառասուն կանթեն, բերին գինին լիքը լըցին, էրկու մարդ տկոզցըրին, կայնեցըցին փիլաքաններու տակը, Հազե-Դիլպար թագավորի տղին ասավ. «Թագավորի՛ տղա, էս իմ մատանիք կըտամ քեզի, կըբըռնես ձեռք, էն ղազան պըտի վերուն դնեն վըր քու թևին, էս քառասուն փիլաքան պըտի բանցըրցուս, բերես մոտ ընձի: Մուղաթ կենաս՝ մեկ կաթ չըթափի, որ թափավ, իմ խեր քեզ կըսպանի: Իմ էս մատնիք կըքցես ղազանի մեջ, որ մերվի, չըթափի»:

Իսկ էտենց արեցին, ղազան դրին վըր թագավորի տղի թևին, առավ հելավ, մեկ կաթ էլ չըթափավ, տարավ դրեց Հազե-Դիլպարի կուշտ, Հազե-Դիլպարի ձեռնեն բռնեց, առավ էկավ: Էկավ հասավ հալիվորին, խալիվորն ասավ. «Թագավորի՛ տղա, բերի՞ր Հազե-Դիլպար»:

Թագավորի տղեն ասավ. — Բերի:

— Հազե-Դիլպար, — հալիվոր կասա, — օխտանասուն տարեկան եմ, քու սիրուն էս ճամփու վրեն նստելով սիվտըկա, դու ըլնես քո Աստված, արի նստի՛ր, իմ գլոխ դնեմ քո չոքի վրեն քնեմ, իմ կարոտութեն քեզնե առնեմ, ե՛լ, գնա՛:

Հազե-Դիլպարը էկավ նստավ, խալիվոր գլոխ դըրեց Հազե-Դիլպարի չոքի վրեն քնավ, որ ուրա քուն առավ, խալիվորը դարձավ խող: Հազե-Դիլպար բերեց էն խալիվորի վրեն մեկ քումբեթ չիսեց, քումբեթի վրեն գրեց. «Այսիկ Հազե-Դիլպարի սիրած խալիվորն է, որ նրա սիրուց խող դարձավ»:

Հելան ընկան ճամբախ՝ գնացին: Էկան հասան Ղըզըլ-Պարապեն: Վիշապ, որ սարից տեսավ, Փշշալով էկավ հասավ: Երկուդն Հազե-Դիլպարին առավ:

— Ախ, թագավորի՛ տղա, թե ես գինի ինձի պիտի բերիր էս վիշապի համար, քեզի շատ սաղ կըթողի:

Վիշապն ասավ. — Հազե-Դիլպար, մի՛ վախեցի, մի՛ վախեցի, բան չեմ ասե:

Վիշապը էկավ հասավ Հազե-Դիլպարին, ասավ. — Հազե-Դիլպար, նստի՛, իմ գլոխ դնեմ քո չոքի վրա՝ քնեմ:

Հազե-Դիլպար նստավ՝ վիշապ գլոխ դրեց ընտրա չոքին, մեկ կուշտ քնավ: Օր կուշտ քնավ, վիշապի շապիկ պատռավ, հելավ մե երիտասարդ սիրուն տղա:

— Հազե-Դիլպար, — ասավ, — գինա՞ս ինչի էլմալ հելա, քո սիրուն վիշապի շապիկ էկավ վըր ընձի, քաշվա սարեր. քաշի-քաշի

մարդիկ օղորկի, ըսպանիր: Դե գնա՛, ես չնորհակալ եմ քեզնի, դու
իմ քուր, ես քեզի ախպեր, թագավորի տղեն է ջաֆա քաչե քեզի
բերե, դու ընտուր ես խալալ:

Հելան էս խետ էկան, խասան ուրանց խոր քաղաք, յոթն օր,
յոթ գիշեր խաղ-խասնիս, նաղարա-զուռնա արեցին, ընդոնց պսա-
կեցին: Էնոնք հասան ուրանց մուրազին, դուք էլ խասնեք ձեր մու-
րազին:

